

РОМАНЕНКО Катерина

**ДУКЛЯ – МАЛЕНЬКЕ СЛОВО,
ВЕЛИКЕ ЗНАЧЕННЯ**

Кушнір О. В. Преса українців Словаччини: літературно-мистецький і публіцистичний журнал «Дукля» (Пряшів, 1953–2004 рр.) : моногр. / О. В. Кушнір. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – 180 с.

Це чудернацьке слово «дукля» я зовсім нещодавно почувла вперше і навіть здогадок не мала про його значення. А воно дуже багатозначне! Це – місто в Підкарпатському воєводстві Польщі, адміністративна одиниця з центром у цьому місті, назва станції Одеської залізниці та колишнього селища у Вінницькій області; так називалося середньовічне південно-слов'янське князівство і саме так скорочено називають Дукельський перевал у Карпатах на кордоні Словаччини й Польщі. А ще – це часопис українців у Словаччині.

Ось і дійшли до найважливішого. Цей літературно-мистецький і публіцистичний журнал виходить вже понад 60 років! І саме він у монографії Оксани Кушнір «Преса українців Словаччини» став центром уваги.

«Друковані видання нацменшин виступають важливим документом складного буття громади. Відіграють провідну роль у збереженні її етнічної, культурної та релігійної ідентичності», – пише дослідниця важливого явища діаспорної української преси в Словаччині журналу «Дукля». А він, до речі, є органом Української філії Співки словацьких письменників.

Українська діаспора в Словаччині сконцентрувалась на Пряшівщині (північний схід країни), і саме тут утворився такий собі наш культурний центр, вийшов у світ і продовжує існувати український щомісячник із чудернацькою назвою.

Автор передмови до книжки Юрій Бача (словацький науковець-україніст, письменник, публіцист, професор літературознавства Пряшівського філософського факультету Університету ім. П. Й. Шафарика) зазначає, що історична доля прямишчан визначила для них роль посередника у взаєминах між Україною і Словаччиною. Тож у журналі «Дукля» мають проглядатися це посередництво, тон і динаміка цих стосунків. Цікаво, що сам Бача за відомостями з додатків авторки також дописував до журналу в другий період його існування (кінець 50-х – 60-ті рр.), і його матеріали О. Кушнір також аналізує та використовує для власного дослідження. Публікували у «Дуклі» і його книжки: документальна, художня проза, публіцистика.

Авторка ще у вступі подає історичний контекст україно-словацьких стосунків. Це і сусідство, і співжиття в складі різних держав (Угорщини з XI ст. чи Австро-Угорської імперії у XVI – XVII ст.), взаємні намагання захистити свої національні інтереси. Цим ми схожі! До того ж, після чергового переділу Європи у 1945 р. значна частина закарпатців залишилася жити в Чехо-Словаччині.

У певний час після приходу сюди радянської єдиною засобом зростання українськості залишалася громадська періодика. Авторка стверджує, що преса українців у Словаччині загалом допомагає їм інтегруватися в панівне суспільство і водночас пов'язує з рідними землями.

Оксана Кушнір не лише аналізує часопис «Дукля», а й концентрує навколо нього іншу емігрантську пресу Словаччини, а особливо ту, що стосувалася українського письменства. Такий погляд на проблему значно розширює її бачення, подає контекст. На цій перевазі дослідження також наголошує Ю. Бача. Він зазначає, що дослідниця опрацювала 286 примірників журналу «Дукля» (1953 – 2004 рр.). А це було лише частиною всієї роботи.

У монографії є три великих розділи, які разом становлять цілісну картину щодо вищезгаданого журналу «Дукля» та, ча-

стково, стану української преси на землях сусідньої держави. У першому розділі «Журналістика українців Словаччини в контексті міжкультурної комунікації» авторка подає обґрунтований опис своєї бібліографії, робить екскурс у минулі дослідження міжнародного (у тому числі й пресового) діалогу між державами, дає інформацію і про більш-менш сучасні дослідження, яких, виявляється, у заданій темі недостатньо.

Про пресову міжнаціональну комунікацію тут окремих підрозділ. Детальний опис із назвами словацьких та українських видань та матеріалів одне про одного та одне для одного. Особливу роль тут відіграє частина про становлення української журналістики на теренах Словаччини. У Пряшеві вона почалася з газети «Наше отечество». Дослідниця подає історію створення та етапи розвитку журналу «Дукля», тираж якого спочатку становив лише 1 тисячу примірників.

Розділ «Література та літературна критика журналу «Дукля» відкриває читачам монографії текстове наповнення журналу. Мова йде про поетичні, прозові та літературно-критичні роботи, які виходили у світ на сторінках часопису. Ранні зразки, опубліковані там, за висновками авторки, були копіями українських радянських творів, а отже, були політизованими на радянський лад. Автори тоді вважали своїм покликанням відображати дійсність. Це – так звана література факту, як називає її О. Кушнір, посилаючись на інше джерело. Але далі зазначено, що з 60-х рр. усе починає змінюватись і на перший план виходять загальнолітературні ідейно-мистецькі норми. Так у журналі з'являються і власні місцеві спроби художнього слова.

Для наочності та можливості відчуття ці тексти авторка подає уривки поетичних творів, назви та цитати із прозових та літературно-критичних робіт, а до них додає власні аналітичні висновки та коментарі. Усе це вона не розбиває за періодами якимись явними виділеннями чи підзаголовками. Хоча, можливо, зробити такий поділ було б доцільно.

У третьому розділі О. Кушнір подає жанровий аналіз, але не сухих інформаційних жанрів, а тих, що справді можуть містити в собі глибший зміст. У журналі «Дукля» це, зокрема, рецензії, аналітичні статті, портретні нариси, огляди. Дослідниця розглядає їх специфіку, різновиди. Вартими особливої уваги є модифікації жанру аналітичної статті. Авторка дає визначення жанру і зазначає, що найпоширенішими в «Дуклі» за аналізований період були літературно-критичні та полемічні статті.

Звісно ж, у книжці, як і в будь-якому науковому дослідженні, зазначено багато імен (дослідників різних сфер українського та словацького розвитку, авторів опрацьованих статей тощо). Також тут невимірна кількість посилань, що свідчить про ґрунтовність та глибоке опрацювання теми. Додається до самої монографії й вагома бібліографічна частина, на яку, власне, і йдуть ті посилання. Серед використаних для аналізу джерел, що послужили теоретичною базою, є і наукові праці, і публікації в журналах, і матеріали наукових конференцій. Їх цілих 296. О. Кушнір вивчила роботи як українських, так і словацьких авторів.

Очевидно, для створення цієї монографії пророблена колосальна робота пошукового, аналітичного, зіставного характеру, а тому невеликі погрішності у викладі можна пробачити. Тема описана комплексно й торкається не лише самого журналу. Вона справді є цікавою для українського журналістикознавства та історії української журналістики. Таке дослідження дає можливість глибше побачити специфіку преси української діаспори в сусідніх слов'янських країнах, чий народи з різних історичних причин близькі нам по духу.

Але тим, хто зацікавиться дослідженням та загориться ідеєю розширити свої знання про українсько-словацькі стосунки, заглибившись у тематику та жанрологію журналу «Дукля», дістати книжку буде непросто. На жаль, її наклад невеликий – 300 примірників. А знайти монографію можна в бібліотеках.